

Inleiding

Redactie

Stel je eens voor... je bent 22 jaar oud, je gaat naar een onherbergzaam gebied waar je nog nooit eerder bent geweest en dat je niet kent. Je hebt de verantwoordelijkheid over 30 jonge mannen en vrouwen en over ruim zes miljoen aan materieel, van pantservoertuigen tot wapens. En in het ultieme geval heb je mandaat om te schieten...

Stel je eens voor... je bent 30 jaar oud en je wordt ingezet op een VN missie als militair adviseur. Je hebt twee kinderen en een partner die je een jaar moeten missen. De spanningsvelden tussen de VN en de militaire organisatie lopen hoger op dan je dacht. Je rijdt zonder bewapening door het missiegebied richting de Nederlandse ambassade terwijl militairen eigenlijk niet mogen verplaatsen vanwege de dreiging...

Stel je eens voor... je bent 40 jaar oud en je bent verantwoordelijk voor een schip tijdens een anti-piraterijmissie. Er nadert een bootje, het zouden vissers kunnen zijn maar je bent niet zeker, want de zon schittert. Waarnemers denken wapens te zien maar het zouden ook hengels kunnen zijn...

Stel je eens voor... je bent 50 jaar oud. Je bent al ruim 30 jaar in dienst, hebt 6 uitzendingen gedraaid en bent nu geplaatst in Den Haag als beleidsadviseur. Morgen is er een belangrijk debat en je hebt dag en nacht gewerkt om de minister zo goed mogelijk voor te bereiden...

Stel je eens voor... je staat aan het begin van je loopbaan. Sporten vond je altijd al leuk en daarom heb je je voor de opleiding tot officier aangemeld. Van de verantwoordelijkheid die daarbij hoort heb je nog geen compleet beeld. Functioneringsgesprekken, zorgverlof, een betere wereldorde, beleidsnota's, je hebt er nog nooit van gehoord...

De dilemma's waar de militaire leiders van vandaag en morgen voor komen te staan veranderen. De omgeving waarin zij optreden wordt steeds complexer. Het hebben van de juiste 'skills' en het uitvoeren van de juiste 'drills' volstaat allang niet meer. Officier-zijn is ook een kwestie van karakter. Maar wanneer is je karakter eigenlijk gevormd, hoe verloopt de ontwikkeling ervan in de praktijk en wat kan de opleiding, een opleider of jijzelf daaraan bijdragen?

In dit boek *Officiersvorming in klare taal* zoeken we met diverse auteurs antwoord op bovenstaande vragen. De belangrijkste vraag om als lezer steeds in het achterhoofd te houden is: hoe ben je zelf gevormd? Wat heeft het gekost en wat heeft het opgeleverd? Wat is daarin je eigen aandeel geweest? En welk aandeel heb je in iemand anders zijn vormingsproces? De vorming tot officier vindt onbewust en bewust plaats in de opleidingspraktijk en in de werkpraktijk. Met vorming bereiden officieren zich voor op de uitoefening van hun unieke beroep. Officiersvorming bestaat onder andere uit militaire vorming gericht op het werken bij Defensie. Maar ook uit academische vorming gericht op het zelfstandig, kritisch en creatief denken, ofwel ‘the thinking soldier’. Het gaat ook over leiderschapsvorming; leren hoe je invulling geeft aan het proces van leidinggeven en leiding ontvangen. Verder gaat het ook over persoonlijke vorming; de reflectieve vragen die iedereen zich in meer of mindere mate stelt, zoals wie ben ik? En wat laat ik zien? En er zijn nog veel meer vormingsgebieden te noemen zoals fysieke vorming, groepsvorming en morele vorming.

Defensie is eensgezind over het belang dat ze hecht aan vorming en de vormende rol van opleiders, begeleiders, docenten, commandanten en collega's. Daar liggen meteen ook de kansen en risico's. Als we onze eigen vorming ter hand nemen of andermans vormingsproces begeleiden, dan doen we dat naar beste eer en geweten. Toch gebeurt het nog teveel onbewust, incidenteel of reactief. Als dat gebeurt, kan vorming willekeurig worden of kan er zelfs misvorming optreden. Met dit boek willen we eraan bijdragen dat officiersvorming goed doordacht, op basis van een gedeelde visie, kritisch bevraagd en structureel ingebed wordt in de praktijk.

Waarom we dit boek samengesteld hebben?

Hoe vorming geïntegreerd kan worden in onze dagelijkse opleidings- en werkpraktijk is de vraag waar dit boek om draait. Hiermee proberen we het gat te dichten tussen wat onderzoekers schrijven over de filosofische en theoretische grondslagen van vorming en wat vorming concreet betekent voor de officier in de praktijk.

Theoretisch weten we best wat we willen, we kennen allemaal de gedragscodes en regels van commandovoering. Wat we echter moeilijk vinden is te omschrijven hoe deugdzzaam gedrag eruit ziet. Hoe weet je welk gedrag gepast is in een bepaalde situatie en hoe kun je dat gedrag oefenen? Hoe hangt dit samen met de andere dingen die je moet leren als aspirant-officier? Wat belangrijker is dan weten welke waarden

of deugden we (zouden moeten willen) omarmen is dat we vaardig worden in het oefenen van onze militaire, academische, leiderschaps en persoonlijke (karakter) capaciteiten.

De brug naar de praktijk slaan we met hoofd, hart én handen. Het eigen maken van houdingen, het juiste gedrag herhaaldelijk toepassen, kritisch denken en reflecteren, leren dat context en situatie van invloed zijn en telkens weer kiezen hoe je handelt: dat is vorming! Vorming doe je niet iemand aan, vorming doe je samen, door met elkaar te oefenen en te ontdekken wat als officier deugdzaam is en wat niet.

Een deugdedithische benadering van vorming

De deugdedithiek, die teruggaat naar de Griekse filosoof Aristoteles, is behulpzaam om de houdingen en karakter die onderdeel van officiersvorming zijn verder uit te werken. Het stimuleert de praktische vertaalslag van een (kern)waarde naar hoofd, hart en handen. Officieren die 'deugen' en 'deugd doen', hebben zich op hun eigen manier houdingen en opvattingen zoals moed, kameraadschap en een moreel oordeelsvermogen eigen gemaakt, eigenschappen die hen in staat stellen om te beschermen wat ons dierbaar is. De deugdedithiek biedt een praktische kijk op beroepsethiek die anders is dan vorming met regels en gedragscodes. Met een deugdedithische benadering van officiersvorming doen we recht aan de complexiteit van het zijn van officier: het op eigen kracht beoordelen van een zeer complexe en mogelijk gewelddadige omgeving, het keer op keer moeten nemen van besluiten en daarnaar handelen binnen het toegewezen geweldsmonopolie.

Oproep aan de lezer

In de eerste plaats is dit boek een oproep aan officieren (in opleiding) om zichzelf te vormen. Zij kunnen met dit boek een beter begrip krijgen van wat het betekent om officier te zijn. Het boek is geschreven voor officieren die hun beroep op een manier willen uitoefenen die moreel verantwoord is, past bij hun persoonlijkheid en in lijn is met de waarden van de defensieorganisatie. We hopen hen met dit boek praktische handvatten te geven om invulling te geven aan het eigen vormingsproces. Ten tweede biedt het boek praktische inzichten en werkvormen aan voor opleiders en begeleiders. In brede zin is het boek een oproep aan al het defensiepersoneel om de deugdzaamheid van ons werk bespreekbaar te maken. Het reflecteren op en evalueren van je eigen rol is immers een levenslange aangelegenheid.

Opzet van het boek

Het boek bestaat uit vier delen:

Deel 1 Wetenschappelijke kijk op officiersvorming

Deel 2 Perspectieven op officiersvorming

Deel 3 Officiersvorming in de praktijk

Deel 4 Officiersvorming: Vooruitblik

In deel 1 laten we een aantal auteurs vanuit wetenschappelijk perspectief aan het woord die de deugdeethiek introduceren en een verbinding maken met beroepsvorming en meer specifiek de vorming van officieren. Ook de relatie tussen sociale veiligheid en officiersvorming komt aan bod. De auteurs delen in drie hoofdstukken hun theoretische kijk op het morele karakter van officiersvorming.

In deel 2 geven we verschillende perspectieven op officiersvorming. Dit deel start met een historische beschouwing over de Nederlandse officiersvorming. Daarna volgen het perspectief vanuit Neyenrode - een opleidingsinstituut met een vergelijkbaar internaatsysteem als KIM en KMA - en twee internationale perspectieven op leiderschap en officiersopleidingen vanuit Groot-Brittannië en Duitsland.

In deel 3 gaan we van theorie naar praktijk. We bezien de waarde van verhalen en nodigen marine-, landmacht-, luchtmacht- en marechaussee-officieren uit om over hun eigen vormingsproces te vertellen. Ook komen opleiders aan het woord die vertellen hoe zij het vormingsproces van anderen begeleiden. De verhalen sluiten af met reflecties van de redactie en praktische tips voor officiersvorming in de praktijk.

In deel 4 gunnen we de lezer een blik op de huidige beleidsmatige ontwikkelingen ten aanzien van officiersvorming (Professionele Militaire Educatie) en de praktische invulling van officiersvorming in de opleidingspraktijk van de NLDA.

